

Schema's in het spel van kinderen

Iets honderd keer open en dicht doen, de kast leegmaken en terug vullen, hun eten mengen met hun water, in de plassen springen... We herkennen het allemaal. Handelingen die kinderen altijd maar herhalen en herhalen.

Het lijkt wel alsof ze bezeten zijn. Alsof ze gedwongen worden om het te doen. Iets dat sterker is dan henzelf. Vraag je je ook wel eens af wat ze aan het doen zijn? En waarom? En waarom ze dat steeds opnieuw en opnieuw doen? Heb je soms het gevoel dat je niet begrijpt wat kinderen allemaal doen tijdens het spelen?

Het zijn allemaal speelschema's. Vaste patronen die je tijdens het spelen van kinderen altijd herkent. Speelschema's zijn het geheim om het spelen van kinderen echt te begrijpen.

Als je speelschema's ziet en herkent, ruimte geeft en hierop kan inspelen, dan sluit je echt aan op de behoefte van kinderen. Je maakt verbinding met wat hen echt boeit en gaat dat versterken. En dat leidt tot meer betrokkenheid, intens spelen en sterke leerervaringen.

www.speelbank.be

Coachingstip

Observeer de kinderen gedurende een week. Noteer welke handelingen steeds terugkomen. Bespreek met je collega's welke schema's jij herkent en welke speelactiviteiten hierop inspelen.

Artikels

- [Schemas in Children's Play](#) (Nature Play, Clare Caro)
- [What is a Schema?](#) (Flying Start Nurseries)
- [A guide to schema play in toddlers](#) (100 Toys, Alexis Ralphs)

Video's

- [Schemas in Children's Play](#) (Tammy Lockwood)
- [LoveParenting: Schemas in Early Childhood](#) (The Parenting Junkie)

Publicatie

Het speelboek (Marianne De Valck)

Overige

[Twinkle educational publishing](#)
[Parenting junkie](#)

Met dank aan

[Speelmakers](#) voor het (her)schrijven van deze speeltip en
[Martine Hoezee](#) – project [Happinez](#) voor de feedback.

Wat zijn speelschema's?

Speelschema's bij kinderen kan je aan deze drie dingen herkennen:

1. Een speelschema is iets wat kinderen doen, het is een handeling, een actie. Draaien, klimmen, springen, verstoppen... het is altijd **een werkwoord**.
2. Ze doen dat niet één keer, ze doen het **herhaaldelijk**. Opnieuw dat deurtje open en toe. Het is een proces, ze doen het om het te beleven, niet voor het resultaat.
3. Het is voor kinderen **onweerstaanbaar**, alsof ze het 'moeten' doen. Ze kunnen er niet mee stoppen. Het is sterker dan henzelf, ze kunnen niet anders. Ze blijven met hun handen in de modder voelen, ook al vroeg je hen al om ermee te stoppen.

Waarom zijn speelschema's belangrijk?

Denk even na hoe jij dingen in je dagelijks leven doet: je kleren aandoen, iets uit de kast halen, een doos verplaatsen, iets dicht doen,...

[Bekijk de video op Vimeo](#)

Je weet automatisch wat je doet, je hebt er een soort vastgelegde reeks handelingen voor. Dat heet een schema. Dat heb je gevormd door heel veel uitproberen, fouten maken en bijsturen. Zo heeft je brein de beste manier gevonden voor jou om die taak te doen. Een schema is efficiënt en bespaart je in het dagelijkse leven heel wat tijd, omdat je weet hoe de dingen werken. Gelukkig maar, anders zou het niet vooruit gaan.

Net daarom zijn kinderen bijna voortdurend aan het uitproberen, aan het testen, om de wereld te begrijpen. Net daarom zie je speelschema's in hun spel: ze leren stap voor stap hoe ze dingen doen en wordt dat ook steeds meer automatisch. Na heel veel heel veel doen en zelf ervaren, en ook fouten maken en opnieuw beginnen weten ze op den duur hoe iets werkt: de deur opendoen, een pot opendraaien, iets uit een doos halen, ...

Het spelen van kinderen en dus ook de speelschema's zijn de start van alles! Ik noem ze wel eens de bouwstenen voor de hersenen. De herhaalde handelingen vormen verbindingen en patronen in hun hersenen waardoor kinderen verder ontwikkelen en groeien.

Het zijn handelingen die moeten gebeuren: Kinderen hebben een bepaalde "speeldrang" of "speelnood" waar ze niet aan kunnen weerstaan. Hen vragen om ermee te stoppen of om het niet te doen is zinloos. Een kind wil alle antwoorden op al die vragen en gaat volhouden tot het alles begrijpt.

Daarom is het belangrijk om die speelschema's (letterlijk – op een speelse manier schema's opbouwen) bij kinderen alle kansen te geven. En dat kan je doen, door inzicht te krijgen in welke speelschema's er zijn en hoe je die kan ondersteunen!

9 speelschema's

Denk even na hoe jij dingen in je dagelijks leven doet: je kleren aandoen, iets uit de kast halen, een doos verplaatsen, iets dicht doen, ..

Er zijn in principe oneindig veel speelschema's. We focussen op 9 schema's, die het vaakst voorkomen en heel herkenbaar zijn.

- Oriënteren
- Ordenen en sorteren
- Verbinden en losmaken
- In beweging
- Vervoeren
- Bedekken en verstoppen
- Draaien
- Onderzoeken en transformeren
- Insluiten

De speelnoden komen het meest tot uiting tussen de leeftijd van 0-6 jaar. Hoe ouder kinderen worden, hoe meer schema's ze gaan combineren tot ingewikkelde handelingen.

Jonge baby's handelen reflexmatig, hun armen zwiepen rond en soms raken ze iets aan, stilaan stijgt de controle. Bij oudere baby's en peuters worden de speelschema's heel zichtbaar: ze gaan doelbewust uitproberen en met hun lichaam en materialen ervaringen opzoeken.

Kinderen hebben vaak een periode interesse in een bepaald speelschema. Soms lijkt het een obsessie, maar het kan even snel terug verdwijnen als ze een achterliggend concept hebben begrepen.

Naarmate kinderen ouder worden, worden ook de schema's abstracter. Het worden bredere concepten. Ideeën die eerst vooral fysiek naar voor komen, worden abstracter.

Een aantal zijn zo sterk, dat ze zelfs bij volwassenen aanwezig blijven. Wie kent er geen verzamelaar, pietje precies, schoonmaakkanaal, uitvinder of eeuwige verbouwer. Nieuwsgierig?

Op de volgende pagina's vind je alle speelschema's op een rij.

1

Vervoeren

TRANSPORTING

Wat willen kinderen precies ontdekken?

Hoe werkt afstand en onderweg zijn?
Hoe ga ik en andere dingen van plaats tot plaats?

Waar is het goed voor?

Door eerst het fysieke vervoeren – voorwerpen van de ene naar de andere plaats – te begrijpen en te oefenen, begrijpen kinderen later ook het meer abstracte vervoeren, bijvoorbeeld hoe post of e-mail werkt.

Hoe herken je het?

Kinderen die druk bezig zijn met vanalles te vervoeren van de ene kant naar de andere. Eén voor één of allemaal ineens. Verhuisfirma aan de slag? Zo lijkt het wel: alle blokken in de bak en duwen maar. De kar van het speelwinkeltje vol laden en ergens anders weer uitladen. Alles wordt op wielen of met wat sleurwerk verplaatst naar een andere plek. Om van daaruit weer vervoerd te worden... In hun emmertje,

met hun handen, in een kruiwagen, een auto, een poppenwagen en in hun broekzakken, daar is altijd wel iets te vinden.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Containers, mandjes, zakjes voorzien
- Dingen op wielen waar iets in kan
- Kleine dingen om te vervoeren
- Kleren met veel zakken
- Moestuin en planten water geven

Het kan uitdagend zijn, want...

- Voorwerpen belanden vaak op een andere plaats
- De broekzakschatten belanden in de wasmachine

Bekijk [speelideeën op Speelbank.be](https://www.speelbank.be) die hier op inspelen.

2

Bedekken en verstoppen

ENVELOPING

Wat willen kinderen precies ontdekken?

Ze houden ervan zichzelf of dingen te verstoppen. Ze onderzoeken wat er gebeurt als ze iets inwikkelen of verstoppen. Ze leren het gevoel van 'iets verdwijnt' kennen.

Waar is het goed voor?

Ze leren dat iets niet weg is als het even verdwijnt. Kan ik het nog zien? Kan ik het nog voelen? Is het nog daar als ik het terug uitpak of open doe?

Hoe herken je het?

Kinderen verstoppen zichzelf of voorwerpen graag. Ze doen dit op verschillende manieren. Een laken of deken over zich heen trekken, een knuffel in een doek wikkelen, achter de gordijnen kruipen, je sleutels verstoppen, een mouw over hun hand trekken zodat deze weg is, verstoppen in kleine plaatsen of een tentje, in een doos of achter een muurtje gaan zitten. Dan is er natuurlijk ook nog "kiekeboe" spelen... altijd een hit.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Doeken
- Verkleedkledij
- Dekens
- Verband
- Poppenhuis
- Dozen

Het kan uitdagend zijn, want...

- Ze willen iets vullen tot het overloopt
- Ze kunnen dingen verstoppen
- Ze willen veel lagen kleren over elkaar aan

Bekijk meer bedekken- en verstoppen-
inspiratie op Speelbank.be.

3 Draaien

ROTATING

Wat willen kinderen precies ontdekken?

Hoe bewegen en draaien dingen?
Hoe draait mijn lichaam?

Waar is het goed voor?

Ondekken hoe draaien werkt, wat er gebeurt als iets draait en hoe dat voelt.

Hoe herken je het?

Met jezelf toertjes draaien tot je er duizelig van wordt. En er niet mee stoppen omdat je omgevallen bent. Draaien aan alles wat los of niet meer zo vast zit. Gefascineerd staren naar de wasmachine.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Rietjes
- Moeren en bouten
- Wielen van auto's
- Schroevendraaiers en steeksleutels
- Sleutel en sleutelgat
- Verf, zand, voedsel roeren
- Fietswiel
- Springtouw of elastiek
- Slazwierder
- Buizen
- Caleidoscoop

Het kan uitdagend zijn, want...

- Niet aan alle knopjes van toestellen mag je zomaar draaien
- De kraan open en dicht draaien is heel tof

Kijk op [Speelbank.be](https://www.speelbank.be) voor meer draaiplezier.

4

Verbinden, bouwen en afbreken

CONNECTING

Wat willen kinderen precies ontdekken?

- Hoe kan je dingen aan elkaar vastmaken en terug losmaken?
- Hoe kan je iets in elkaar steken en terug uit elkaar halen?

Alles wat gemaakt kan worden, kan ook weer stukgemaakt worden.

Waar is het goed voor?

Kinderen proberen te begrijpen hoe het komt dat sommige dingen samen blijven en andere terug loskomen. Het idee van kracht, magnetisme, kleven, ... ontstaat allemaal door verbinden en losmaken.

Hoe herken je het?

Kinderen die vanalles samenbinden of vastplakken. Een treinrails in elkaar klikken tot verschillende sporen. Of kinderen die graag handen vasthouden.

Het gaat over het verbinden en losmaken tegelijk. Dat kan je ook zien bij bouwen.

Voor kinderen kunnen bouwen en stapelen, breken ze eerst af. Erg vervelend voor de bouwers maar weeral zo'n onbedwingbare impuls voor zij die nog niet kunnen bouwen. Die toren moet omver, dat zandkasteel moet kapot en die sporen moeten van elkaar.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Plakband, lijm en papier
- Riemen met gespen, knopen, kettingen
- Parels rijgen op touwen
- Constructiespeelgoed zoals blokken, treinrails, knex
- Elastieken en touw

Het kan uitdagend zijn, want...

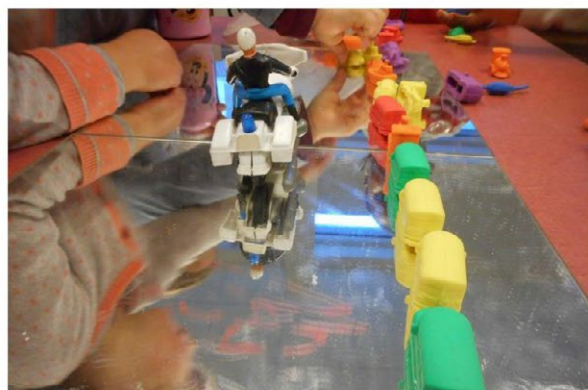
- Kinderen maken knopen
- Ze kunnen hun schoenen opendoen
- Ze maken dingen stuk die niet bedoeld zijn om stuk te maken

Kijk op Speelbank.be voor meer bouw- en afbreekplezier.

5

Ordenen en sorteren

POSITIONING

Wat willen kinderen precies ontdekken?

Hoe werkt volgorde en plaats in een rij?
Ik wil het graag exact op mijn manier zetten.

Waar is het goed voor?

Een sterke basis om veel vaste taken te doen, zoals de tafel dekken en schoenen in het rek zetten. Of abstractere begrippen zoals patronen in wiskunde of rekenen.

Hoe herken je het?

Kinderen die exact op hun manier speelgoed ordenen, urenlang auto's op een rij zetten of mooie taferelen maken. Sommige kinderen helpen graag mee opruimen en sorteren, als het op hun manier kan.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Zorg voor veel verschillende kleine materialen van dezelfde soort (bv. doppen in verschillende kleuren)
- Herkenbaar echt materiaal (bv. schoenen, kleding)
- Iets om aan te ordenen: kapstok, rek...
- Kralen rijgen
- Boxen met labels om op te ruimen
- Helpen met boodschappen uitladen en op de juiste plek leggen

Het kan uitdagend zijn, want...

- Kinderen staan erop om iets in een bepaalde volgorde te eten of eten in een exacte positie op hun bord te leggen
- Ze kunnen niet tegen rommel
- Ze kunnen in de war raken als iemand anders de beurtrol of de positie bepaalt

Kijk op [Speelbank.be](https://speelbank.be) voor meer orden- en sorteerpert.

6

Oriënteren en klimmen

ORIENTATION

Wat willen kinderen precies ontdekken?

Hoe ziet de wereld eruit vanuit een andere positie? En hoe voelt dat?

Waar is het goed voor?

Kinderen krijgen vertrouwen in hun eigen kunnen. Ze kunnen ook anticiperen op hoe andere mensen en voorwerpen bewegen en daar op reageren.

Hoe herken je het?

Kinderen die ondersteboven hangen in de zetel of naar je kijken van onder een tafel. Of vooroverbuigen en door je benen naar de wereld kijken. Bovenop de kast zitten en naar beneden kijken. Of op een andere manier alles in beeld krijgen: door een vergrootglas, kartonnen buizen of een verrekijker.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Geef veel ruimte om te klimmen: trappen, ladders, stoelen en tafels.
- Een helling om van af te rollen
- Op zoek gaan naar kleine beestjes of voorwerpen met kokers of verrekijkers
- Wandelen op verschillende muurtjes of andere hindernissen
- Twister spelen
- In bomen klimmen
- Op de rug of schouder van een volwassene zitten

Het kan uitdagend zijn, want...

- Klimmen mag niet overal
- De kinderen willen de hele tijd op je arm of op je schouders zitten

Kijk op [Speelbank.be](https://speelbank.be) voor meer inspiratie.

7

Onderzoeken en transformeren

TRANSFORMATION

Wat willen kinderen precies ontdekken?

Waarom gebeurt dit, kan ik het ongedaan maken en beheersen?

Waar is het goed voor?

Kinderen ontdekken hoe verandering werkt en of dat ongedaan gemaakt kan worden. Het gaat over oorzaak en gevolg, over processen, over van vorm veranderen.

Hoe herken je het?

Kinderen hebben een fascinatie voor verandering: van levend naar dood, van klein naar groot, van rups naar vlinder, ... Ze houden van materiaal kneden, mengen, vervormen, bijvoorbeeld met klei, zand, water, ...

Er is een wetenschapper in ieder kind. Ze zijn nieuwsgierig en willen de dingen die ze zien, leren kennen door er mee te experimenteren. Dit doen ze door er aan

te voelen, ruiken, proeven, trekken, mee te slagen, mengen, ... Kijk vooral naar de uitdrukking op hun gezicht wanneer ze iets nieuws ontdekken, voelen of proeven.

Hoe kan je dit stimuleren?

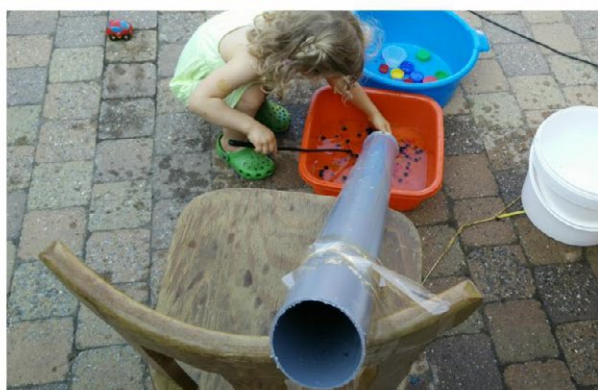
- Klei, zand, aarde en water erbij
- Met roerlepels, een pureestamper en ander keukenmateriaal
- Maak een buitenkeuken
- Boeken met een veranderproces, bijvoorbeeld van rups naar vlinder
- Start met een moestuin

Het kan uitdagend zijn, want...

- Er kan wel wat rommel ontstaan
- Het kan ook vuil worden

Kijk op [Speelbank.be](https://speelbank.be) voor meer onderzoek-plezier.

8

In beweging
TRAJECTORY***Wat willen kinderen precies ontdekken?***

Zien hoe dingen bewegen en reageren op beweging. Wat gebeurt er als ik iets laat vallen of als ik iets door de lucht gooi?

Waar is het goed voor?

Door het begrijpen en manipuleren van hoe dingen bewegen en hoe ze zelf bewegen, begrijpen kinderen hoe gooien, vangen en iets wegschoppen werkt. Hoe lang duurt het voor het de grond raakt? Gaat het breken, spatten of nog iets anders?

Hoe herken je het?

De meeste kinderen zijn gefascineerd door dingen in beweging en bewegen zelf ook graag. Kinderen gooien vaak voorwerpen of eten uit hun kinderwagen of kinderstoel. Springen in plassen en kijken welk effect dat heeft op het water. Glijbaan op en af, hun lepel op de grond gooien, auto's laten glijden van een plank, dansen met linten,... Vooral wanneer kinderen pas leren stappen zijn ze op zoek naar dingen die hun steun geven en duwen ze graag dingen

vooruit. Wanneer ze kunnen stappen, trekken ze graag dingen achter zich aan.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Zeepbellen blazen en vangen
- Spelen met sjaals en linten in de wind
- Gooien met ballen of sponzen
- Spelen op schommels
- Waterspel met trechters en emmers
- Ballonnen
- Banen en ballen
- Katapult of iets afschieten
- Gooien naar een doel
- Iets van de tafel duwen en kijken waar en hoe het landt

Het kan uitdagend zijn, want...

- Er wordt wel eens gegooid met materiaal waar je beter niet mee kan gooien
- Er gaat al eens iets stuk
- Kinderen gooien met eten tijdens het eetmoment

Kijk op [Speelbank.be](https://www.speelbank.be) voor meer inspiratie.

9 Insluiten

ENCLOSURE

Wat willen kinderen precies ontdekken?

Hoe kan ik iets insluiten zodat het niet meer weg kan? Hoe werkt volume, welke grootte heeft iets, hoe kan ik het bevatten?

Waar is het goed voor?

Als kinderen dingen gaan insluiten, leren ze dat voorwerpen gevat kunnen worden in een kleine ruimte. Dit is de basis voor het tekenen van vormen en het schrijven van letters. Er mag geen gat gelaten worden, de cirkel moet dicht.

Hoe herken je het?

Kinderen bouwen hekken en barricades om speelgoed dieren of zichzelf in te sluiten. Ze kunnen een spoor bouwen en speelgoed dieren in het midden plaatsen. Ze tekenen cirkels of kaders rond hun tekeningen.

Hoe kan je dit stimuleren?

- Dozen of andere containers
- Afbakening zoals hekjes (boerderij), touw, lange repen doek, stokken, ...
- Tekenmateriaal en papier
- Allerlei dozen en potjes

Het kan uitdagend zijn, want...

- Ze verstoppen zichzelf
- Kinderen sluiten zichzelf graag op in kleine ruimtes

8 tips om met schema's aan de slag te gaan

1 Leer de speelschema's herkennen.

Bekijk de speeltip met alle speelschema's, gebruik de leermodule op [BLINK](#) of voer de Engelstalige termen in op internet. Laat je inspireren door de verschillende speelschema's en kijk naar de voorbeelden die je vindt. Zo ga je ze ook in de praktijk herkennen.

2 Observeer.

Neem de tijd om speelschema's te observeren. Neem er een camera bij en maak foto's of korte filmpjes van wat je de kinderen ziet doen. Maak je eigen overzicht van de speelschema's, zo kan je goed bijhouden wat je ziet.

3 Bespreek wat je ziet.

Welke kinderen vinden welke speelschema's op dit moment interessant? Hoe komen die naar voor? Zie je hen het schema doen op verschillende manieren? Met welke materialen of op welke plaats?

Door met je collega's samen de foto's en video's te bekijken en te bespreken, krijg je nieuwe inzichten!

4 Maak ruimte voor speelschema's en dus ook voor procesgericht werken. Vaak wordt zo'n speelschema niet als 'echt spelen' gezien, omdat het niet tot resultaat leidt maar eerder het proces is. Heel vaak gaat een speelschema vooraf aan iets wat we wel meer zien als 'echt spelen'. Wees je hiervan bewust en maak ook ruimte voor het gewoon beleven, bijvoorbeeld:

- Klei voelen en vervormen komt voor iets maken
- Torens omvergoeien komt voor bouwwerken maken
- Gewoon rondlopen en bewegen komt voor sporten

5 Speel in op wat je ziet.

Het geeft veel voldoening om een speelschema bij kinderen te zien en er dan op in te spelen. Als je dat doet, geef je de kinderen alles om het beste uit hun onderzoekend leerproces te halen. Dit kan je doen met materiaal, met speelruimte of met een speeldede.

- Stimuleer vanuit materiaal. Je hebt heel wat materiaal en kan dat er makkelijk bij halen als je ziet dat de kinderen door een bepaald schema helemaal geboeid zijn.
 - Vaak kan je met eenvoudig kosteloos materiaal zelf iets maken om speelschema's te stimuleren. Denk aan een grote doos met gaten (verstoppert), een fietswiel ophangen (draaien) of een ontdektafel maken (onderzoeken en transformeren).
 - Wat kan je verzamelen? Wat je niet hebt, kan je eenvoudig verzamelen. Doe een oproep via sociale media, zoek op tweedehands sites of vraag het aan de ouders.

- Stimuleer met speelruimte. Onderzoek of je speelruimte biedt aan elk speelschema. Zorg voor losse materialen die kinderen zelf kunnen nemen, verschillende hoeken die speelklaar zijn en open ruimte. Durf je ruimte aan te passen en zo in te spelen op wat kinderen boeit.

- Zoek ideetjes online. Op [Speelbank.be](#) vind je activiteiten, wist je dat je bij de trefwoorden kan zoeken op speelschema? Gebruik de Engelstalige woorden om te zoeken op Pinterest.

6 Gebruik speelschema's om ongewenst gedrag om te denken.

Heel wat ongewenst gedrag bij kinderen, is eigenlijk een speelschema: op de tafel klimmen, met de handen roeren in de soep, de deur voortdurend open en dicht doen, ... Ga op zoek naar het speelschema dat erachter zit. Waar heeft het kind op dat moment zin in en nood aan? Geef het kind een kans om dat speelschema op een andere plek of met een ander materiaal wel te beleven. Doe een voorstel of zet iets klaar of neem het kind op een speelse manier mee.

Op die manier is dat geen 'stout' gedrag meer, maar een kind dat je toont wat het graag wil doen. Als je dat zo kan omdenken, maakt dat het kind blij en kan je ook zelf meer ontspannen bij zijn. Middag of organiseer een maandelijks voorleesochtend.

7 Maak zichtbaar zodat je er aan blijft denken.

Probeer in de volgende dagen of weken van elk speelschema een foto te maken. Zo maak je je eigen speelschema-collage. Leuk om op te hangen, zodat je aan de speelschema's herinnerd wordt. Lees deze speeltip af en toe opnieuw, zo blijft het actief in je geheugen en ga je er nog meer op letten.

8 Communiceer erover met ouders.

Wissel uit over wat kinderen boeit, vraag bij hen door of ze dit ook thuis herkennen. Zo werk je samen om kinderen te stimuleren!

